

میراث کشاورزی: راهبرد تحقق پایداری محیط زیستی در مناطق گردشگری روستایی (مطالعه موردی: روستاهای بخش مرکزی باغملک و ایذه استان خوزستان)

*امیرنعمی^۱، روح اله رضائی^۲، سیده کوثر موسی پور^۳

۱. استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان

۲. دانشیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان

(دریافت: ۱۳۹۶/۲/۱۵ پذیرش: ۱۳۹۶/۵/۱۵)

Agricultural Heritage: A Strategy for Achieving Environmental Sustainability in Rural Tourism Areas (Case Study: Central Rural Areas of Baghmalek and Izeh, Khuzestan Province)

*Amir Naeimi¹, Rohollah Rezaei², Seyyede Kosar Mousapour³

1. Assistant Professor, University of Zanjan, Zanjan, Iran

2. Associate Professor, University of Zanjan, Zanjan, Iran

3. M.A. Student, University of Zanjan, Zanjan, Iran

(Received: 05/05/2017 Accepted: 06/08/2017)

Abstract:

The main purpose of this study was analyzing the relationship between agricultural heritages and environmental sustainability of tourism. Statistical population of the study was rural households in Baghmalek and Izeh township located at Khuzestan province (N=484). Sample size determined via sample size table of Bartlett et al. (2001). (n=218). The proportional stratified sampling method was used for the study of samples. The research instrument was a questionnaire. Content validity of questionnaire revised and verified by a panel of experts. Also, values of discriminant validity (AVE), Cronbach's Alpha and composite validity were desirable. Results of confirmatory factor analysis showed that agricultural heritage has a positive and significant effect (p value=0.01) on the environmental sustainability of tourism. So that agricultural heritage and its components (tangible and intangible heritages) explained 21.3% variation of environmental sustainability. Therefore it is necessary that authorities, planners, and all stakeholders always consider impacts of rural tourism development on cultural heritage and local communities in historical cities and surrounding areas of agricultural heritage sites.

Keywords: Cultural Heritage, Agricultural Heritage, Environmental Sustainability, Tourism, Rural Areas.

چکیده:

هدف اصلی این تحقیق تحلیل رابطه بین میراث کشاورزی و پایداری محیط زیستی گردشگری بود. روش این تحقیق، توصیفی و پیمایشی می باشد. جامعه آماری تحقیق، سرپرستان خانوارهای روستایی شهرستان باغملک و ایذه استان خوزستان بودند (N=484). حجم نمونه با استفاده از جدول بارتلت و همکاران (2001) 218 نفر تعیین شد. برای مطالعه افراد نمونه از روش نمونه گیری طبقه ای تناسبی استفاده شد. ابزار تحقیق، پرسش نامه بود. روایی محتوایی پرسش نامه با استفاده از نظرات جمعی از متخصصان مورد بررسی و تأیید قرار گرفت. همچنین مقادیر محاسبه شده روایی تشخیصی (AVE)، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی (CR) برای قسمت های مختلف پرسشنامه در حد مطلوب بود. نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان می دهد میراث کشاورزی تأثیر مثبت و معنی داری در سطح خطای یک درصد بر روی پایداری محیط زیستی گردشگری دارد. به طوری که میراث کشاورزی و مؤلفه های آن (میراث مادی و معنوی) 21/3 درصد از واریانس پایداری محیط زیستی را تبیین کردند؛ بنابراین ضروری به نظر می رسد مسئولان، برنامه ریزان و همه ذی نفعان تأثیرات توسعه گردشگری روستایی بر روی میراث فرهنگی و جوامع محلی در شهرهای تاریخی و نواحی اطراف پایگاه های میراث کشاورزی را همواره مدنظر قرار دهند.

واژه های کلیدی: میراث فرهنگی، میراث کشاورزی، پایداری محیط زیستی، گردشگری، مناطق روستایی.

مقدمه

در طول تاریخ، در بسیاری از نقاط جهان، روستاها همواره به عنوان مناطقی برای فعالیت‌های گردشگری و تفریحی مورد توجه قرار گرفته‌اند، به نحوی که در حال حاضر، گردشگری روستایی به عنوان صنعتی بسیار مهم که به سرعت در حال رشد می‌باشد، تبدیل شده است (Chuang, 2013; Roberts & Hall, 2001). گردشگری روستایی مدت زمانی طولانی است که به منزله ابزار بالقوه توسعه اجتماعی - اقتصادی و تجدید حیات مناطق روستایی در نظر گرفته می‌شود، به ویژه روستاهایی که تحت تأثیر کاهش فعالیت‌های کشاورزی به شیوه سنتی قرار گرفته‌اند، بیشتر مورد هدف گردشگری بوده‌اند. مناطق روستایی پیرامونی^۱ نیز به عنوان مکان‌هایی که دارای جاذبه‌های گردشگری قابل توجه به ویژه شیوه‌های زندگی سنتی و ارزش‌های فرهنگی بوده و به خوبی می‌توانند پاسخگوی انتظارات و خواسته‌های گردشگران پست‌مدرنیسم باشند، سبب شده است تا توسعه گردشگری روستایی تبدیل به یک سیاست رایج در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه شود (Lorio & Corsale, 2010; Urry, 2002). این در حالی است که به دنبال افزایش جمعیت و فشار بر روی منابع طبیعی، مسئله گردشگری نیز اثرات مطلوب و نامطلوبی را بر محیط‌زیست بر جای می‌گذارد. مسائلی از قبیل فرسایش خاک، تغییرات خط ساحلی، نابودی زیستگاه‌های ساحلی، خشک شدن یا آلودگی آب‌های زیرزمینی و به خطر افتادن بهداشت و سلامتی افراد به دلیل ناکافی بودن شبکه‌های دفع زباله و فاضلاب، از جمله اثرات منفی توسعه گردشگری است که جوامع انسانی را تهدید می‌کند. در این زمینه، به نظر می‌رسد که بهترین راهکار برای رفع این مسائل، توجه به مباحث پایداری و توسعه پایدار گردشگری باشد. توسعه پایدار گردشگری به عنوان رهنمونی برای مدیریت تمامی منابع قلمداد می‌شود، به شیوه‌ای که بتوان نیازهای اقتصادی و اجتماعی نسل‌های کنونی و آتی را برآورده ساخت و همگنی فرهنگی و سیستم‌های حفاظت زندگی را همراه با افزایش عدالت و مساوات در توسعه، بهبود کیفیت زندگی جوامع و به وجود آوردن کیفیت برتر محیط‌زیست ایجاد کرد؛ بنابراین، بهبود مدیریت محیط‌زیستی تسهیلات گردشگری برای کاهش آسیب‌های آن، گام نخست در راستای نیل به اهداف توسعه

پایدار گردشگری به شمار می‌آید (Ebrahimi, 2013; Gössling et al., 2008). مرور ادبیات نشان می‌دهد که بیشتر مطالعات اخیر در حوزه گردشگری در سطح جهانی، بر روی تأثیر گردشگری بر محیط‌زیست متمرکز شده‌اند (Allen et al., 1993; Akis et al., 1996; Pizam, 1996; Andreck et & Haralambopoulos al., 2005; Haley et al., 2005; Kuvan & Akan, 2005; Tang & Tsai, 2005; Zamani-Farahani & Musa, 2008; L'atkov'a & Vogt, 2011). گردشگری پایدار دارای معنا و مفهوم خاصی می‌باشد. گردشگری پایدار بر روابط جاری بین انسان و محیط‌زیست فیزیکی تأکید دارد (McAreavey & McDonagh, 2011). پیدایش این مفهوم در ادبیات گردشگری در نتیجه تلاش به منظور دستیابی به پایداری در تمامی ابعاد توسعه می‌باشد. توسعه پایدار از نظر محیط‌زیستی، غیر مخرب؛ از نظر فنی، متناسب؛ از نظر اقتصادی، پویا و از نظر اجتماعی، قابل‌پذیرش مردم است (Zargham Borujeni & Nikbin, 2012).

بخش کشاورزی در طول دوره‌های زمانی مختلف، تمدن‌های معاصر و تاریخی متفاوتی داشته است و چشم‌انداز کشاورزی همواره یک عامل اساسی برای ادامه معاش تمدن بشری بوده است (Harlan, 1998). در طول یک قرن اخیر، بنا به دلایل مختلف، نظام‌های تولید کشاورزی در سراسر جهان کاهش قابل‌ملاحظه‌ای داشته‌اند. رشد سریع شهری، مشاغل سودآوری را برای نسل‌های جدید در مناطق شهری ارائه می‌کند و تقاضای بازار جهانی برای تهیه غذا افزایش یافته است که این عوامل برخی از اصلی‌ترین محرک‌های کاهش فعالیت‌های کشاورزی هستند (Oosterveer & Sonnenfield, 2011). با توجه به این مسأله، در دهه‌های اخیر حفظ، نگهداری و مدیریت اماکن بومی، باستانی و مناطق اکولوژیکی توجه جهانی را به خود جلب کرده است، زیرا این میراث‌ها پتانسیل قابل‌ملاحظه‌ای برای کمک به معیشت پایدار افراد محلی، جذب گردشگران و انجام پژوهش‌های علمی را دارند. البته این نکته را باید در نظر گرفت که حفظ و نگهداری این مراکز و مناطق همواره با توجه به فرهنگ محلی باشد (Mensah et al., 2014). افزایش تنوع گردشگری روستایی یکی از عناصر مهم و در حال رشد گردشگری به شمار می‌رود. انواع مختلف محصولات گردشگری روستایی در نواحی مختلف بسیاری از کشورها گسترش پیدا کرده‌اند. یکی از محصولات گردشگری روستایی که می‌تواند بر پایداری گردشگری به ویژه

۶. غذاها و لباس‌های محلی (UNESCO World Heritage Center, 2003).

از طرفی دیگر، در سال‌های اخیر بخش کشاورزی مفهوم جدیدی را به ادبیات میراث فرهنگی اضافه کرده است که میراث کشاورزی^۴ نام دارد. در اواخر قرن بیستم، تلاش‌هایی برای ارزیابی مجدد نظام‌های میراث کشاورزی^۵ با عنوان مفاهیمی مانند «محدودیت‌های رشد»^۶ آغاز شد (Vafadari, 2013a) و تولید پایدار غذا به عنوان یک مسأله محوری مورد توجه قرار گرفت (Lichtfouse et al., 2011). ارزیابی مجدد کشاورزی مانند یک نظام اکولوژیکی بوده، به طوری که تعداد زیادی از گیاهان، جانوران و حشرات را از نابودی حفظ می‌کند و همانند جمعیت انسانی یک فرایند مستمر می‌باشد و این امر باعث شده است تا کشاورزی در مفهوم جامع‌تری به عنوان «کشت بوم»^۷ در نظر گرفته شود (Gliessmann, 2000). میراث کشاورزی به عنوان نوع به خصوصی از میراث تعریف می‌شود که به‌طور عمده از شیوه زندگی کشاورزان، تولید و فعالیت‌های کشاورزی تشکیل شده است (Nahuelhual et al., 2014). برخی محققان نیز میراث کشاورزی را به صورت میراث فرهنگی سبک زندگی روستاییان تعریف کرده‌اند (Swinton et al., 2007). با توجه به مطالب اشاره شده، می‌توان نتیجه گرفت که مفهوم میراث فرهنگی با محیط‌زیست عجین شده است. در سال ۲۰۰۲ میلادی به منظور حفظ و حمایت از سیستم‌های فرهنگ کشاورزی در سراسر جهان، سیستم‌های میراث مهم کشاورزی در سطح جهانی (GIAHS) توسط سازمان غذا و کشاورزی (FAO) معرفی شد. این ابتکار به دنبال حفظ پویایی تمامی نظام‌های میراث کشاورزی و بسیاری از کالاها و خدمات آنها می‌باشد که هدف آن رسیدن به امنیت غذایی و معیشت پایدار برای نسل حاضر و آتی می‌باشد (Koohafkan, 2009). شایان ذکر است، یکی از نقش‌های چند کارکردی کشاورزی، میراث فرهنگی می‌باشد که در ارتباط با امور کشاورزی بوده و مکان‌ها و سایت‌هایی که در ارتباط با فعالیت کشاورزی می‌باشد را در برمی‌گیرد. در این زمینه، کشاورزی نقش دوگانه‌ای را ایفا می‌کند، زیرا هم به عنوان تهدیدی برای میراث فرهنگی محسوب می‌شود و هم مسئول میراث فرهنگی می‌باشد. هرچند، مسئولیت بخش کشاورزی در رابطه با حفظ و سرپرستی میراث فرهنگی بیشتر

در بعد زیست‌محیطی آن تأثیرگذار باشد، میراث فرهنگی است. در واقع، در بسیاری از آثار علمی، توسعه پایدار به منزله نحوه مدیریت محیط‌زیست طبیعی مردم و حفظ میراث فرهنگی آنها تعریف می‌شود که مراکز و مکان‌های سنتی متنوع و ادبیات شفاهی را در برمی‌گیرد (Ojomo, 2010; Awoonor, 2006).

یونسکو میراث فرهنگی را به عنوان آثار باستانی فیزیکی و ویژگی‌های ناملموس یک گروه یا جامعه تعریف می‌کند که از نسل‌های گذشته به ارث رسیده‌اند و باید در حال حاضر حفظ و نگهداری شده و در نهایت، به نسل‌های آتی انتقال یابند. بر اساس این تعریف، میراث فرهنگی دارای دو بعد ملموس و ناملموس می‌باشد. میراث ملموس^۱ که در برخی منابع به عنوان میراث مادی یا فیزیکی هم شناخته می‌شود، تمام بناهای باستانی، مکان‌ها و آثار تاریخی و صنایع دستی را شامل می‌شود به طوری که به نحو شایسته‌ای برای آینده حفظ و نگهداری شوند (UNESCO, 2016). کنوانسیون یونسکو^۲ که به منظور حفاظت از میراث فرهنگی ناملموس^۳ در سال ۲۰۰۳ برگزار شد، میراث فرهنگی ناملموس (معنوی) را این‌گونه تعریف کرده است: رویه‌ها (عُرف‌ها)، نمادها، دانش‌ها، مهارت‌ها، ابزارها، اشیاء، آثار هنری و مکان‌های مرتبط با آنها که جوامع و افراد، آنها را به عنوان بخشی از میراث ناملموس خود می‌شناسند و همواره از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌شود و پیوسته به وسیله انسان‌ها و جوامع و گروه‌ها در پاسخ به محیط اطرافشان و در تقابل با طبیعت و تاریخشان خلق می‌شود و سازگار با مفاد حقوق بشر بین‌المللی و شرایط احترام متقابل میان جوامع، گروه‌ها و اشخاص می‌باشد. مفاد بند دوم کنوانسیون، حوزه‌های مرتبط با میراث ناملموس را به شرح ذیل ارائه کرده است:

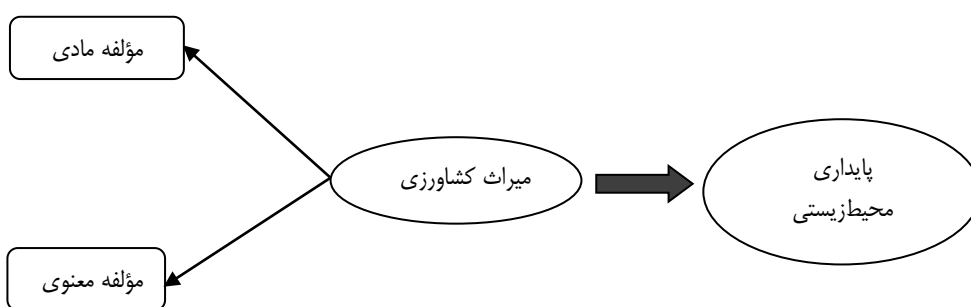
۱. رویه‌ها، نمادها و سنن شفاهی، به انضمام زبان، به عنوان حاصل میراث فرهنگی ناملموس؛
۲. هنرهای نمایشی، از جمله: تئاتر، موسیقی، قصه‌خوانی، حرکات موزون؛
۳. آداب و سنن اجتماعی، آیین‌های مذهبی، مراسم جشن و شادی، اعیاد؛
۴. دانش و تجربیات انسان در تعامل با طبیعت و جهان؛
۵. حرفه‌ها و صنایع دستی و آثار هنری؛

4. Agriculture Heritage
5. Agricultural Heritage System
6. Limits to Growth
7. Agroecosystem

1. Tangible Heritage
2. Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage
3. Intangible Heritage

غیرنفتی داده است و گردشگری به عنوان یک حوزه اقتصادی مهم برای این توسعه شناخته شده است. بر اساس آخرین آمار اعلام شده از سوی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری کشور، در حال حاضر سهم گردشگری از تولید ناخالص ملی حدود ۷/۶ درصد است که پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال ۲۰۱۷ این رقم به بیش از ۱۰ درصد افزایش یابد (Ahmadipour, 2017). ایران کشوری چند قومی و چند فرهنگی است که وجود الگوها و تنوع زبانی، لباسی و غذایی، تنوع موسیقی و ادبیات شفاهی در مناطق مختلف و وجود صنایع و هنرهای دستی به میراث فرهنگی ایران ارزشی دو چندان داده است. حفاظت از محیط‌زیست بر اساس اصل ۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران وظیفه دولت می‌باشد؛ بنابراین، ضرورت دارد تا نقشی را که منابع وسیع میراث کشاورزی کشور می‌توانند در توسعه گردشگری روستایی با رویکرد محیط‌زیستی پایدار ایفا کند، مورد بررسی قرار گیرد. با توجه به اینکه حتی توسعه گردشگری هم عواقب محیط‌زیستی منفی دارد، ترغیب و تشویق گردشگری فرهنگی در ایران باید با هدف ایجاد تأثیرات مثبت و به حداقل رساندن تأثیرات منفی صورت پذیرد. خط مشی‌های توسعه گردشگری باید اصول و اهداف توسعه پایدار را مورد توجه قرار دهد. دلیل دیگری که باید نقش میراث فرهنگی به‌طور عام و میراث کشاورزی به‌طور خاص را بر روی گردشگری مورد بررسی قرار دهد، رابطه پیچیده آن با محیط‌زیست طبیعی است که در کنوانسیون حفاظت از میراث فرهنگی و محیط‌زیست طبیعی جهانی یونسکو سال ۱۹۷۲ بیان شده است. این موضوع را بایستی به خاطر داشت که میراث مفهوم بسیار گسترده‌ای دارد که در برگیرنده مناظر طبیعی، سایت‌های باستان‌شناسی و محیط‌زیست ساخته‌شده و به موازات آن، رفتارهای فرهنگی و علمی می‌باشد که با مقوله توسعه پایدار و مدیریت گردشگری ارتباط تنگاتنگی دارد. از این‌رو، با توجه به اهمیت موضوع، این پژوهش سعی بر آن دارد که تأثیر انواع میراث‌های کشاورزی را در حفظ پایداری محیط‌زیستی گردشگری در مناطق روستایی مورد هدف در شهرستان‌های باغملک و ایزه را مورد مطالعه قرار دهد. با در نظر گرفتن مطالب اشاره شده در بخش‌های پیشین، مدل مفهومی این پژوهش در شکل (۱) ترسیم شده است.

مورد تأکید قرار گرفته است. به همین دلیل بین میراث فرهنگی و کشاورزی رابطه خاصی وجود دارد. ترکیب کشاورزی به عنوان فعالیت اقتصادی از یک طرف و نظام کاربری اراضی از طرف دیگر و میراث فرهنگی که حفظ و محدودیت کاربرد اراضی را مدنظر قرار می‌دهد، یک چالش را ایجاد می‌کند. این به این معنی نیست که کشاورزی رهیافت‌های حفاظت را مدنظر را قرار نمی‌دهد یا اینکه میراث فرهنگی منحصراً دارای قوانین حفاظتی استفاده زمین‌های کشاورزی می‌باشد، ولی ضروری است به وجود ارزش‌های طبیعی محیط توجه داشته باشیم (Daugstad et al., 2006). میراث کشاورزی نیز دربرگیرنده جنبه‌های ملموس و غیرملموس میراث در بخش کشاورزی می‌باشد. هرچند، تفکیک بین جنبه ملموس و غیرملموس دشوار است، ولی در جنبه ملموس میراث کشاورزی می‌توان مناظر، چشم‌اندازهای طبیعی محیط‌های کشاورزی و روستایی، بناهای و سکونتگاه‌های بومی، ادوات کشاورزی سنتی مورد استفاده و سیستم‌های آبرسانی بومی را در نظر گرفت و در جنبه ناملموس یا معنوی میراث کشاورزی نیز همان‌طور که در بالا اشاره شد به همه آداب، رسوم، سنت‌ها و جشن‌های مرتبط با کشاورزی، هنرها، دانش بومی مورد استفاده برای انجام فعالیت‌های کشاورزی و از این قبیل اشاره نمود. با توجه به مطالب مطرح‌شده، می‌توان به این نتیجه دست یافت که توجه به گردشگری در اغلب سایت‌های میراث جهانی به دلیل اهمیت فرهنگی و طبیعی آنها اجتناب‌ناپذیر است. رابطه بین حفظ میراث و گردشگری از طریق همزیستی و تنش مشخص شده است (Nuryanti, 1999; Tunbridge, 2007). میراث به عنوان جذب گردشگری به کار گرفته می‌شود و گردشگری این پتانسیل را دارا است که برای حفظ میراث، در صورت برنامه‌ریزی صحیح، حمایت‌های دولتی و مالی را به ارمان آورد (Su & Wall, 2014; Aas et al., 2005; Peters, 1999). همچنین، گردشگری روستایی می‌تواند به حفظ میراث فرهنگی ملموس و غیرملموس در جوامع روستایی کمک کند (Zou et al., 2014). در کشور چین، به دلیل توسعه گردشگری روستایی شمار زیادی از میراث فرهنگی روستایی مخصوصاً صنایع دستی سنتی و میراث شفاهی حفظ شده و بیشتر گسترش یافته‌اند (Gao et al., 2009). ایران از جمله کشورهای مستعد گردشگری در سطح جهان به شمار می‌آید که در سال‌های اخیر اولویت بالایی را بر توسعه منابع

شکل ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

پیوند عمیقی بین گردشگری کشاورزی و گردشگری غذا وجود دارد و تقویت هر دو تأثیر مضاعف متقابلی خواهد داشت. لندنو^۳ (۲۰۱۱) معتقد است در بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی، برنامه‌های عملیاتی شامل ترویج محصولات معمولی یا سنتی که معمولاً به عنوان محصولات محلی یا بومی شناخته می‌شوند، مورد نظر قرار گرفته است. بهبود محصولات محلی می‌تواند به عنوان بخشی از برنامه‌های گسترده‌تر برای ترغیب توسعه منطقه‌ای به خدمت گرفته شود. با توجه به گسترش بازار رو به رشد غذا و تمایل شدید گردشگران به مصرف غذاهای محلی، گردشگری غذا می‌تواند در ترویج و رشد محصولات محلی و نهایتاً دستیابی به توسعه روستایی و منطقه‌ای نقش بسزایی ایفا کند. عظیمی و همکاران (۲۰۱۰) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که بازدید از اماکن میراث فرهنگی چالش‌های فرهنگی، محیط‌زیستی و اقتصادی را به ارمغان آورده است. بیواتی^۴ بر این باور است گردشگری غذایی به شدت با توسعه گردشگری پایدار که هدف اصلی آن به حداقل رساندن آسیب‌های محیط‌زیستی و فرهنگی، به حداکثر رساندن رضایت گردشگر و بهینه‌سازی رشد اقتصادی بلندمدت برای منطقه است، ارتباط دارد (Buiatti, 2011). غذاهای محلی می‌توانند منجر به تمایز مقاصد گردشگری شده و در توسعه گردشگری روستایی مؤثر باشند (Che et al., 2012).

منوچهری (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای بیان می‌کند گردشگری روستایی در فضاهایی شکل می‌گیرد که ویژگی‌های سنتی بیشتری نسبت به محیط‌های شهری دارد، یعنی هر چه روستا سنتی‌تر باشد، گردشگران بیشتری را به خود جلب می‌کند. گاه برای اینکه روستا سنتی‌تر جلوه کند باید سرمایه‌گذاری کرد و با بازسازی ساختمان‌ها و تأسیسات و البسه روستایی و صنایع روستایی آن را در وضعیت عصر سنت و کشاورزی قرار داد. وی همچنین نشان می‌دهد که رابطه مستقیمی بین صنایع دستی روستاها و جذب گردشگر و کارآفرینی وجود دارد. محمدی

مرور ادبیات موضوع تحقیق نشان داد که با توجه به جدید بودن موضوع، مطالعات مروری و کتابخانه‌ای موجود به صورت مستقیم این موضوع را مورد بررسی قرار نداده‌اند و مطالعات داخلی و خارجی اندکی به صورت میدانی صورت گرفته است که در ادامه به طور خلاصه به مرور نتایج برخی از مهم‌ترین آنها پرداخته می‌شود. کوئیز^۱ (۱۹۹۶) اعتقاد دارد که توسعه روستایی پایدار با حفاظت از منابع طبیعی، تنوع زیستی، نظام‌های دانش بومی، تنوع فرهنگی، توجه به جنسیت و احترام به حقوق مالکیت معنوی ایجاد می‌شود. باکس بر این باور است که با تغییر شرایط محیطی سیستم‌های دانش بومی کشاورزی نیز متغیر و پویا می‌شوند و در نتیجه، پایداری را برای جوامع و محیط فراهم می‌سازند (Box, 1999). بودرجمه‌پوری (۲۰۰۳) در پژوهشی به این نتیجه رسید که با بروز مشکلات اقتصادی و اجتماعی و محیط‌زیستی ناشی از کاربرد فناوری‌های نسنجیده و استفاده از فرهنگ غربی در کشورهای در حال توسعه، رویکردهای درون‌زا مطرح گردید. تحت تأثیر این تحولات، فرهنگ‌های قومی، ظرفیت‌های محلی و دانش‌ها و مهارت‌های افراد محلی، به عنوان مکمل دانش رسمی مورد توجه متخصصان امور توسعه قرار گرفت.

رضوانی و صفائی (۲۰۰۵) در تحقیقی بر روی نواحی روستایی شمال تهران به این نتیجه رسیدند که افزایش گردشگری روستایی و گسترش خانه‌های دوم روستایی موجب ناپایداری محیط‌زیستی مناطق روستایی از قبیل آلودگی منابع آب، تخریب چشم‌انداز طبیعی، تخریب و تغییر کاربری اراضی کشاورزی و باغات، افزایش مهاجرت و رکود فعالیت‌های کشاورزی و دوگانگی اجتماعی شده است. کاظمی (۲۰۰۶) در مطالعه خود به این نتیجه رسید که از یک سو فرهنگ به عنوان عامل تسهیل‌کننده در توسعه گردشگری عمل می‌کند و از سوی دیگر گردشگری موجب پایداری فرهنگ جامعه می‌شود. در مطالعه دیگری، ایگر و همکاران^۲ (۲۰۱۰) بیان کرده‌اند که

3. Londono (2011)
4. Buiatti (2011)

1. Quiroz (1996)
2. Ecker et al. (2010)

مرکزی ایزده به عنوان نمونه‌های تحقیق انتخاب شدند. بر اساس جدول بارتلت و همکاران^۲ (۲۰۰۱)، حجم نمونه ۲۱۸ نفر تعیین شد که به منظور دستیابی به آنها از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تناسبی استفاده شد.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته بود که افزون بر بخش مشخصه‌های فردی - حرفه‌ای، بخش اصلی آن شامل مقیاس‌های مرتبط با سنجش پایداری زیست‌محیطی گردشگری (۹ پرسش) و میراث کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه در قالب دو مؤلفه مادی (۴ پرسش) و معنوی (۹ پرسش) بود (جدول ۱). مقیاس استفاده شده برای اندازه‌گیری بخش‌های دوم و سوم، طیف لیکرت پنج سطحی (از خیلی کم = ۱ تا خیلی زیاد = ۵) بود. روایی محتوایی پرسشنامه با نظر سنجی از متخصصان در حوزه موضوع مورد پژوهش و پس از انجام اصلاحات ضروری تأیید شد. به منظور بررسی روایی سازه شامل روایی همگرا و روایی تشخیصی و پایایی ابزار اندازه‌گیری به بررسی برازش مدل در سه سطح مدل اندازه‌گیری، مدل ساختاری و مدل کلی تحقیق پرداخته شد (Hair et al., 2013; Davari & Reza zadeh, 2013) که نتایج حاصل از آنها در جداول (۱) و (۲) آورده شده است. در رابطه با پایایی مدل اندازه‌گیری بر پایه سه معیار بار عاملی برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۵، آلفای کرونباخ برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۵ و پایایی ترکیبی^۳ (CR) برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۷، پایایی هر چهار مدل اندازه‌گیری مورد مطالعه در حد مناسب بود (جدول ۱). البته، شایان ذکر است که از بین متغیرهای آشکار مورد مطالعه در مدل، دو متغیر «توسعه گردشگری منجر به تمیزی و نظافت کوچه‌ها و معابر شده است» و «توسعه گردشگری باعث تولید مواد سمی حاصل از ریختن زباله‌ها در محیط‌زیست شده است»، در مدل اندازه‌گیری پایداری زیست-محیطی گردشگری، یک متغیر «تا چه اندازه بافت سنتی روستای محل سکونت شما در سال‌های اخیر حفظ شده است» در مدل اندازه‌گیری مؤلفه مادی میراث کشاورزی و چهار متغیر «تا چه اندازه در روستای شما پخت غذاها و آشپزی‌های بومی متناسب با محصولات کشاورزی و دامی منطقه انجام می‌شود»، «تا چه اندازه در روستای محل زندگی شما، کشاورزان و روستاییان از پوشش‌ها و لباس‌های محلی استفاده می‌کنند»، «تا چه اندازه روستای محل سکونت شما هنوز چشم‌اندازهای

یگانه و همکاران (۲۰۱۳) در مطالعه خود دریافتند که گردشگری مذهبی در بعد کالبدی تأثیرات مثبت و در ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیستی نتوانسته است تأثیرات مثبتی را بر کیفیت زندگی روستاییان ایجاد نماید. لانگ^۱ (۲۰۱۳) برخلاف بیوانی در مطالعه خود بیان داشته است: گردشگری به‌طور کلی می‌تواند به کاهش و تخریب منابع محیط‌زیستی (زمین، آب، هوا، گیاهان و جانوران) منجر شود؛ اما زمانی که این منابع نادرست و بیش‌از اندازه مصرف شوند یا اگر میزان فعالیت‌های گردشگری بیش از ظرفیت تحمل جامعه میزبان باشد، می‌تواند اثر معکوس داشته باشد. ایزدی (۲۰۱۵) در مطالعه‌ای نشان داد که بازدید گردشگران از غذاهای محلی یا به عبارتی دیگر گردشگری غذایی کارکردهای اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی و محیط‌زیستی دارد که در بعد محیط‌زیستی باعث حفاظت از تنوع زیستی (گیاهی و جانوری)، ایجاد انگیزه برای حفاظت از منابع طبیعی، کاهش پسماند و کنترل و حفاظت بیشتر از منابع طبیعی می‌شود. بدانی و همکاران (۲۰۱۵) در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که دانش بومی با فرهنگ عجین می‌باشد و بر حفظ منابع طبیعی تأکید دارد که زمینه توسعه پایدار در روستاها را فراهم می‌کند. زال و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که بازدیدکنندگان اماکن مذهبی و تاریخی روستای اوجی آباد در شهرستان آمل باعث آلودگی محیط‌زیستی از نظر افزایش انباشت زباله و به تبع آن آلودگی منابع آبی، چشمه‌ها و جویبارها و ایجاد ازدحام و شلوغی در روستا شده‌اند.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق از لحاظ امکان کنترل متغیرها، غیرآزمایشی و توصیفی، از نظر روش گردآوری داده‌ها، میدانی و درنهایت به لحاظ قابلیت تعمیم یافته‌ها، از نوع پیمایشی به شمار می‌آید. جامعه آماری این پژوهش که در سال ۱۳۹۵ انجام گرفته است، تمامی سرپرستان خانوارهای روستایی در سطح مناطق روستایی شهرستان باغملک و ایزده استان خوزستان بود که تعداد آنها ۴۸۴ خانوار می‌باشد. البته، لازم به ذکر است که برای مطالعه، روستاهایی از هر دو شهرستان مدنظر قرار گرفتند که با توجه به هدف تحقیق از قابلیت گردشگری برخوردار بودند. به همین دلیل روستاهای مال آقا (۴۵ خانوار) و تکیه (۲۹۰ خانوار) از بخش مرکزی باغملک و روستای کارتا (۱۴۹ خانوار) از بخش

2. Bartlett et al. (2001)

3. Composite Reliability (CR)

1. Long (2013)

طبیعی (باغ‌ها، مزارع و غیره) خود را حفظ کرده است» و «تا چه اندازه هنرهای سنتی و دستی در بین کشاورزان و روستاییان هنوز رایج است»، در مدل اندازه‌گیری مؤلفه معنوی میراث کشاورزی، به دلیل داشتن بار عاملی کمتر از ۰/۵ از فرایند تحلیل حذف شده و سپس، شاخص‌های مختلف روایی و پایایی محاسبه شدند.

جدول ۱. خلاصه نتایج به‌دست‌آمده در مورد برازش مدل‌های اندازه‌گیری تحقیق

بار عاملی	متغیر آشکار (نماد در مدل)	متغیر پنهان (نماد در مدل)
۰/۸۰۴	گردشگری در روستای شما منجر به حفظ گونه‌های گیاهی شده است (S_Enviro1)	پایداری زیست‌محیطی
۰/۷۵۸	گردشگری در روستای شما منجر به حفظ گونه‌های جانوری شده است (S_Enviro2)	
۰/۸۳۷	گردشگری در روستای شما باعث رعایت پاکیزگی محیط‌زیست شده است (S_Enviro3)	
۰/۶۸۲	گردشگری در روستای شما باعث زیباتر شدن چشم‌انداز روستا شده است (S_Enviro5)	
۰/۸۰۴	گردشگری در روستای شما منجر به حفظ کاربری اراضی شده است (S_Enviro6)	
۰/۷۳۰	گردشگری در روستای شما منجر به بهبود وضعیت دفع بهداشتی زباله‌ها و فاضلاب روستا شده است (S_Enviro7)	
۰/۸۸۶	گردشگری در روستای شما منجر به افزایش ترافیک و ایجاد آلودگی‌های زیست‌محیطی در روستا شده است (S_Enviro8)	
شاخص‌های روایی و پایایی: AVE=۰/۶۱۰، Cronbach's Alpha=۰/۸۹۶، CR=۰/۹۱۶، MSV=۰/۱۷۶ و ASV=۰/۱۴۸		
۰/۸۵۳	تا چه اندازه در روستای شما از سیستم‌های آبیاری بومی و سنتی (مانند قنات، چاه و غیره) برای آبیاری مزارع استفاده می‌شود (H_Physical2)	مؤلفه مادی (صنعتی)
۰/۶۹۱	تا چه اندازه خانه‌ها و سکونتگاه‌ها در روستای شما به شکل سنتی با توجه به شرایط آب و هوایی منطقه وجود دارند (H_Physical3)	
۰/۸۰۲	تا چه اندازه در روستای شما، کشاورزان از ابزارها و ادوات قدیمی و بومی جهت انجام فعالیت‌های مختلفی دامی و زراعی می‌کنند (H_Physical4)	
شاخص‌های روایی و پایایی: AVE=۰/۶۱۶، Cronbach's Alpha=۰/۶۸۶، CR=۰/۸۲۷، MSV=۰/۲۶۳ و ASV=۰/۱۹۲		
۰/۵۶۷	تا چه اندازه در روستای شما جشن‌ها و آداب و رسوم مرتبط با کشاورزی وجود دارد (H_Spiritual2)	مؤلفه معنوی
۰/۸۳۱	تا چه اندازه در روستای شما از دانش و روش‌های بومی برای کاشت محصولات کشاورزی استفاده می‌شود (H_Spiritual4)	
۰/۸۴۳	تا چه اندازه در روستای شما از بذره‌های بومی جهت کشت محصولات کشاورزی استفاده می‌شود (H_Spiritual6)	
۰/۸۰۵	تا چه اندازه دام‌های موجود در روستای شما، دام‌های بومی خود منطقه می‌باشند (H_Spiritual7)	
۰/۸۱۶	تا چه اندازه در روستای شما از ارقام محلی درختان میوه جهت کاشت استفاده می‌شود (H_Spiritual8)	
شاخص‌های روایی و پایایی: AVE=۰/۶۰۷، Cronbach's Alpha=۰/۸۳۱، CR=۰/۸۸۴، MSV=۰/۲۶۳ و ASV=۰/۲۱۹		

جدول ۲. خلاصه نتایج به‌دست‌آمده در مورد برازش مدل ساختاری تحقیق

مقدار R ²	مقدار Q ²	متغیر پنهان درون‌زا
۰/۲۱۳	۰/۱۱۱	پایداری زیست‌محیطی گردشگری
۰/۷۶۳	۰/۴۵۸	مؤلفه مادی میراث کشاورزی
۰/۸۹۹	۰/۵۳۵	مؤلفه معنوی میراث کشاورزی
مقدار استاندارد R ² : R ² <0.19 تأثیر ضعیف؛ 0.19>R ² >0.67 تأثیر متوسط و R ² >0.67 تأثیر قوی مقدار استاندارد Q ² : Q ² <0.02 قدرت ضعیف؛ 0.02>Q ² >0.15 قدرت متوسط و Q ² >0.35 قدرت قوی		

متغیرهای پنهان در مدل‌های اندازه‌گیری بزرگتر از ۰/۵ بود، از این‌رو، ابزار تحقیق دارای روایی همگرای مناسبی بود. در مورد روایی تشخیصی، با توجه به این که مقدار میانگین واریانس

در خصوص روایی همگرا، با در نظر گرفتن اینکه مقدار میانگین واریانس استخراج شده^۱ (AVE) برای تمامی

1. Average Variance Extracted (AVE)

یافته‌های پژوهش توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی روستاییان مورد مطالعه

جدول ۳. ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای روستاییان

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	کمینه	بیشینه
سن (سال)*	۳۰ سال و کمتر	۲۷	۱۷/۲	۲۰	۷۸
	۳۱-۴۰	۲۴	۱۵/۳		
	۴۱-۵۰	۳۹	۲۴/۸		
	۵۱ و بالاتر	۶۷	۴۲/۷		
جنس	کل	۱۵۷	۱۰۰		
	مرد	۱۴۱	۹۰/۴		
جنس	زن	۱۵	۹/۶		
	کل	۱۵۶	۱۰۰		
سطح تحصیلات	بی‌سواد	۲۶	۱۹/۵		
	ابتدایی	۲۵	۱۸/۸		
	راهنمایی	۳۱	۲۳/۳		
	دیپلم	۳۴	۲۵/۶		
سطح تحصیلات	بالاتر از دیپلم	۱۷	۱۲/۸		
	کل	۱۳۳	۱۰۰		
شغل	کشاورز	۶۱	۴۲/۱		
	دامدار	۴۰	۲۷/۶		
	کارمند	۱۰	۶/۹		
	آزاد	۳۴	۲۳/۴		
	کل	۱۴۵	۱۰۰		

* میانگین: ۴۸ انحراف معیار: ۱۵/۵۹

یافته‌های به‌دست‌آمده نشان می‌دهند میانگین سنی روستاییان مورد مطالعه ۴۸ سال می‌باشد که سن جوان‌ترین و پیرترین فرد مورد مطالعه به ترتیب ۲۰ و ۷۸ سال بود. به طوری که سن کمتر از سه‌چهارم روستاییان (۱۷/۲ درصد) در طبقه ۳۰ سال و کمتر و سن کمتر از نیمی از روستاییان (۴۲/۷ درصد) در طبقه ۵۱ سال و بیشتر قرار گرفت. از نظر جنس، ۹۰/۴ درصد (۱۴۱ نفر) مرد و ۹/۶ درصد (۱۵ نفر) زن بودند. سطح تحصیلات ۶۱/۶ درصد از روستاییان راهنمایی و کمتر از آن (ابتدایی و بی‌سواد) بود و ۳۸/۴ درصد پاسخگویان سطح سواد دیپلم و بالاتر داشتند. شغل کمتر از نیمی از پاسخگویان (۴۲/۱ درصد) کشاورزی، بیش از یک‌چهارم (۲۷/۶ درصد) دامداری، کمتر از ده درصد کارمند و حدود یک‌چهارم (۲۳/۴ درصد) شغل آزاد داشتند (جدول ۳).

استخراج‌شده برای هشت متغیر پنهان مورد مطالعه در مدل از مقادیر میانگین مجذور واریانس مشترک^۱ (ASV) و حداکثر مجذور واریانس مشترک^۲ (MSV) بین تمامی متغیرهای پنهان بزرگتر بود، در نتیجه، ابزار تحقیق روایی تشخیصی مناسبی داشت (جدول ۱). همچنین، با توجه به اینکه مقادیر پایایی ترکیبی برای هر سه مدل اندازه‌گیری مورد مطالعه بزرگتر از ۰/۷ بود، بنابراین، ابزار تحقیق دارای پایایی لازم بود (Hair et al., 2010). پس از تأیید مناسب بودن برازش مدل اندازه‌گیری تحقیق، در این مرحله به بررسی برازش مدل ساختاری تحقیق بر اساس دو شاخص R² (بیانگر میزان تأثیر متغیرهای پنهان برون‌زا بر درون‌زا) و Q² (نشان‌دهنده قدرت پیش‌بینی مدل) پرداخته شد (Davari & Reza zadeh, 2013) که نتایج به‌دست‌آمده از آنها در جدول (۲) آورده شده است. با توجه به نتایج مندرج در جدول (۲)، مقدار دو شاخص R² و Q² برای متغیرهای پنهان درون‌زای مرتبه اول پایداری زیست‌محیطی گردشگری و مؤلفه‌های مادی و معنوی میراث کشاورزی در حد مناسب بوده و از این‌رو، مدل ساختاری تحقیق دارای برازش مطلوب بود.

در نهایت، پس از بررسی برازش مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری تحقیق و اطمینان از مناسب بودن آنها، در مرحله سوم به بررسی برازش کلی مدل تحقیق بر اساس شاخص GOF^۳ پرداخته شده است. این شاخص به صورت مجذور حاصل ضرب میانگین ضریب تعیین متغیرهای درون‌زا در میانگین مقادیر اشتراکی متغیرهای مورد مطالعه در مدل به شرح زیر محاسبه می‌شود (Mohsenin & Esfidani, 2014):

$$GOF = \sqrt{\text{Communality} \times R^2} = \sqrt{0.575 \times 0.625} = 0.599$$

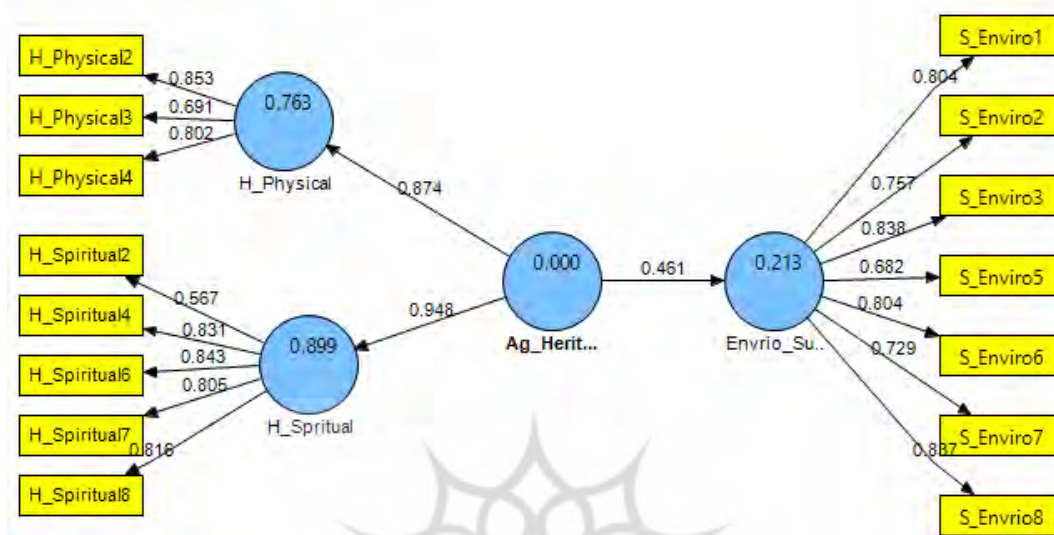
با توجه به اینکه مقدار به‌دست‌آمده برای شاخص GOF بالای ۰/۲۵ می‌باشد، از این‌رو، برازش کلی مدل در سطح مطلوبی بوده و در ادامه می‌توان به آزمون فرضیه‌های تحقیق پرداخت؛ شایان‌ذکر است که به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق از مقادیر t-values و ضرایب استاندارد شده مربوط به مسیرهای هر یک از فرضیه‌های تحقیق استفاده می‌شود که در ادامه به نتایج حاصل از آنها اشاره شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Smart PLS انجام گرفت.

1. Average Shared Squared Variance (ASV)
2. Maximum Shared Squared Variance (MSV)
3. Goodness of Fit

جدول ۴. خلاصه نتایج به دست آمده از مدل ساختاری کلی تحقیق

فرضیه تحقیق	ضریب استاندارد شده	خطای استاندارد	مقادیر t	نتیجه آزمون
میراث کشاورزی \rightarrow پایداری زیست محیطی	۰/۴۶۱	۰/۰۶۷	۶/۹۰۴**	تأیید فرضیه

** معنی‌داری در سطح خطای ۰/۰۱

میراث کشاورزی (Ag_Herit.)

میراث مادی (H_Physical)

میراث معنوی (H_Spiritual)

پایداری محیط‌زیستی (Enviro_Su.)

شکل ۲. مدل ساختاری کلی تحقیق در حالت تخمین ضرایب مسیر

کشاورزی و دو مؤلفه آن در حدود ۲۱/۳ درصد از واریانس پایداری زیست محیطی را تبیین کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

میراث مفهوم بسیار گسترده‌ای به شمار می‌رود که علاوه بر مناظر طبیعی، سایت‌های باستان‌شناسی و محیط‌زیست ساخته شده، دربرگیرنده رفتارهای فرهنگی و علمی نیز می‌باشد. تمامی این موارد به توسعه پایدار و مدیریت گردشگری ارتباط دارد. ایران از میراث‌های فرهنگی و به تبع آن میراث کشاورزی غنی و قابل توجهی برخوردار می‌باشد که می‌تواند نقش مهمی را در توسعه گردشگری ایفا کنند. این عامل همراه توجه به مسائل پایداری محیط‌زیستی به‌طور بالقوه می‌تواند هم برای کشور و هم برای جوامع محلی دارای قابلیت گردشگری، مزایای اقتصادی زیادی فراهم نماید. با توجه به اینکه در سال‌های اخیر، اهمیت میراث کشاورزی و گردشگری پایدار مناطق روستایی افزایش یافته است این تحقیق با هدف اصلی تأثیر میراث کشاورزی در تحقق پایداری محیط‌زیستی گردشگری در مناطق روستایی شهرستان باغملک انجام شد. در

تحلیل رابطه بین میراث کشاورزی و پایداری محیط‌زیستی گردشگری

در این بخش با توجه به روابط فرض شده در مدل نظری پژوهش، به بررسی تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته تحقیق با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و نرم‌افزار Smart PLS، در دو حالت اعداد معناداری^۱ (با استفاده از فرمان خودگردان سازی^۲) برای آزمون فرضیه‌های پژوهش و تخمین استاندارد^۳ (با استفاده از فرمان الگوریتم^۴) برای بررسی شدت تأثیر متغیرها بر یکدیگر پرداخته شد که نتایج به دست آمده در جدول (۴) و شکل (۲) آورده شده است. همان‌طور که جدول (۴) نشان می‌دهد مقادیر t-values محاسبه شده برای رابطه بین میراث کشاورزی و پایداری زیست محیطی از ۱/۹۶ بیشتر بوده و در نتیجه، فرضیه تحقیق مورد تأیید قرار گرفته است. همچنین، همان‌گونه که از نتایج به دست آمده از شکل (۲) مشخص می‌شود متغیر میراث

1. T-Values
2. Bootstrapping
3. Standardized Estimation
4. Algorithm

مصالح بومی رایج در منطقه استفاده می‌کنند که کمترین تأثیر نامطلوب بر محیط را دارند و همچنین کاهش میزان انرژی مصرفی با استفاده از مصالح محلی، موجب پایداری محیط‌زیست و افزایش دوام بناها شده است؛ بنابراین با برگزاری دوره‌های آموزشی برای روستاییان می‌توان میزان آگاهی آنها را در زمینه فواید احداث و استفاده از اینگونه سکونت‌گاه‌ها در محیط روستایی و مزارع ایشان افزایش داد.

در زمینه مؤلفه‌های مدل اندازه‌گیری میراث معنوی کشاورزی نیز بیشترین بار عاملی (۰/۸۴۳) به استفاده از بذره‌های بومی جهت کشت محصولات کشاورزی و کمترین بار عاملی (۰/۵۶۷) به برپایی جشن‌ها و آداب و رسوم کشاورزی اختصاص پیدا کرد.

در کشاورزی صنعتی درصد پائینی از تنوع ارقام بذر بومی موجود در جهان مورد توجه محققان قرار گرفته است. این بذرها به هیچ عنوان قادر به پاسخگویی به نیازهای متنوع و در حال تحول هم کشاورزان و هم محیط طبیعی نیست. ارقام پر محصولی که توسط نظام تحقیقاتی جدید (چه به شکل دولتی و یا به شکل خصوصی توسط به نژادگران) تولید شده‌اند نیاز به استفاده کودها، مواد شیمیایی و آب بسیاری دارند که هم هزینه بردار است و هم از نظر محیط زیست پایداری نخواهد داشت؛ بنابراین برای حفظ تنوع زیستی و اطمینان از دسترسی به بذور و دام متناسب با وضعیت اقتصادی، محیطی و فرهنگی، کشاورزان نهادهای ذریع در مناطق روستایی تحت پوشش خود باید در قالب برنامه‌های به نژادی مشارکتی تدابیری را اتخاذ نمایند تا دسترسی روستاییان به ارقام بومی افزایش یابد و در فرایند تحقیقاتی و اصلاح بذر و دام شرکت داشته باشند.

یکی از مشخصه‌های فرهنگی همه اقوام و جوامع بشری، داشتن و برپایی جشن‌ها، آیین‌ها و آداب رسوم مختلف در زمینه‌های مختلف و به خصوص کشاورزی است. با توجه به اینکه این آداب و رسوم در بخش کشاورزی به عنوان بخش مهمی از میراث معنوی شناخته می‌شود و به صورت ادواری برگزار می‌شود بنابراین لازم است توسط نهادهایی چون جهاد کشاورزی و میراث فرهنگی مورد شناسایی قرار گیرند و با ترغیب روستاییان، آنها را در برگزاری این مراسم یاری نمایند؛ زیرا اینگونه آیین‌ها فرهنگ قومی را احیا می‌کنند و سبب همبستگی، انسجام و تحکیم و تقویت فرهنگ و هویت قومی می‌شوند.

به‌طور کلی نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم افزار PLS نشان داد که متغیرهای پایداری محیط‌زیستی

مدل اندازه‌گیری به‌دست‌آمده برای بعد مادی میراث کشاورزی، بیشترین بار عاملی (۰/۸۵) به استفاده کشاورزان از سیستم‌های آبیاری بومی و سنتی برای آبیاری مزارع و کمترین بار عاملی (۰/۶۹) به وجود خانه‌ها و سکونتگاه‌ها به شکل سنتی اختصاص یافت. استفاده از سیستم‌های آبیاری بومی به عنوان یکی از بدیل‌های گریزناپذیر کشاورزی بومی که به منظور مدیریت پایدار منابع آبی در اکثر مناطق کشاورزی رواج داشته و دارد بر همکاری کشاورز با طبیعت استوار است. کشاورزی پایدار الهام گرفته از نظام‌های بومی بسیاری از کاستی‌های کشاورزی مدرن را جبران خواهد کرد. نظام‌های کشاورزی بومی حاصل قرن‌ها تکامل فرهنگی و زیستی است. این نظام‌ها مجموعه‌ای است از تجارب کشاورزانی که به جز نهاده‌ها، سرمایه و دانش محلی منابع دیگری در اختیار نداشته‌اند و در نتیجه به کشاورزی بوم شناختی پایداری دست‌یافته‌اند که تنها بر استفاده از منابع محدود محلی و انرژی انسانی و حیوانی موجود متکی است. در کشاورزی بومی تنوع و تناوب کشت، به رغم فناوری ساده و ابتدایی، احتمال تلف شدن محصولات زراعی را به حداقل می‌رساند. این نظام‌های در عین محدودیت منابع، از فواید سنت‌های یاری‌گری و روش‌های هوشمندانه استفاده از حیوانات، خاک‌ها و گونه‌های زراعی سازگار بهره‌مندند. به همین دلیل، پژوهشگران کشاورزی بوم شناختی این نظام‌ها را نمونه‌های بی‌نظیری برای تعیین معیارهای ثبات و پایداری در فعالیت‌های کشاورزی می‌دانند. با عنایت به خشک‌سالی‌های اخیر که در منطقه اتفاق افتاده است یکی از راه‌های که کشاورزان برای تأمین آب مورد نیاز کشاورزی به کار گرفته‌اند حفر چاه‌های عمیق و استفاده از آب‌های سفره‌های زیرزمینی است. به همین دلیل یکی از محدودیت‌های توسعه تخریب منابع آب به خصوص تخریب سفره‌های آب زیرزمینی است که نگرانی‌های فراوانی را موجب گشته است. به این ترتیب به نظر می‌رسد استفاده از روش‌های بومی آبیاری می‌تواند در کاهش اثرات مخرب استفاده‌های گسترده از منابع آب زیرزمینی مؤثر ثمر باشد؛ بنابراین در قالب یک پیشنهاد می‌توان گفت مسئولان نهادهای ذریع بایستی در برنامه‌های توسعه‌ای خود حفظ و احیای روش‌های کشاورزی مبتنی بر دانش بومی در منطقه مورد مطالعه را مدنظر داشته باشند و در این زمینه اهتمام داشته باشند.

استفاده از خانه‌های سنتی و بومی در مناطق مختلف روستایی ایران با توجه به اقلیم حاکم بر آنها حائز اهمیت است زیرا روستاییان در ساخت خانه‌های روستایی بومی و سنتی از

در مناطق روستایی صورت گیرد. با توجه به یافته‌های به دست آمده در این تحقیق و استناد به نتایج سایر مطالعات صورت گرفته در این زمینه، پیشنهاد می‌شود موارد ذیل توسط کلیه ذینفعان مورد توجه قرار گیرند: الف) لزوم توجه مسئولان، برنامه‌ریزان به تأثیرات توسعه گردشگری روستایی بر روی میراث فرهنگی و جوامع محلی در شهرهای تاریخی و نواحی اطراف پایگاه‌های میراث‌کشاورزی. ب) به منظور توسعه گردشگری پایدار در مناطق گردشگری روستایی ضروری به نظر می‌رسد مسئولان و همه دست‌اندرکاران، ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیط‌زیستی پایداری را با هم مدنظر قرار دهند. ج) اثرات محیط‌زیستی گردشگری هر یک از سایت‌های میراث‌کشاورزی در منطقه مورد مطالعه و سایر مناطق گردشگری مورد ارزیابی قرار گیرد و در صورت مشاهده اثرات منفی آن، برنامه‌ریزی لازم به منظور رفع اثرات منفی و تحقق پایداری محیط‌زیستی انجام شود. د) لزوم ایجاد نظام یکپارچه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری در سطح نهادهای ذیربط به منظور مدیریت میراث‌های کشاورزی و تحقق پایداری محیط‌زیستی در مناطق گردشگری روستایی. ه) با توجه به گستردگی و عمق فعالیت‌های مرتبط با گردشگری فرهنگی در بخش کشاورزی و روستایی لزوم برخورداری این بخش را از برنامه‌ای دقیق و جامع اجتناب ناپذیر می‌سازد. در طراحی چنین برنامه‌ای ضمن تدوین نقشه راه، تعیین اهداف کلی و عملیاتی باید نقش هر یک از بخش‌های دولتی و خصوصی در به کارگیری بهینه از منابع کاملاً مشخص شده و تمهیدات لازم برای همکاری و تشریح مساعی این بخش‌ها به منظور جلوگیری از فعالیت‌های انقادی و موازی اندیشیده شود.

References

- Aas, C., Ladkin, A. & Fletcher, J. (2005). "Stakeholder Collaboration and Heritage Management". *Annuals of Tourism Research*, 32(1), 28–48.
- Ahmadipour, Z. (2017). "Lecture in joint conference between Iran and England on tourism investment". Available at ISNA News Agency. Retrieved date: Jan. 07 2017 [In Persian].
- Akis, S., Peristianis, N. & Warner, J. (1996). "Residents' attitudes to tourism development: the case of Cyprus". *Tourism Management*, 17(7), 481–494.
- Allen, L. R., Long, P. T., Perdue, R. R. & Kieselach, S. (1993). "Rural residents' attitudes towards recreation and tourism development". *Journal of Travel Research*, 31(4), 27–33.
- Andereck, K. L., Valentine, K. M., Knopf, R. C. & Vogt, C. A. (2005). "Residents' perceptions of community tourism impacts". *Annals of Tourism Research*, 32(4), 1056–1076.
- Awoonor, K. (2006). "The African Predicament. Collected Essays". Legon-Accra, Ghana: Sub-Saharan Publishers, p. 428.
- Azimi, N., Blake, J. & Mojabi S. M. (2010).

و ابعاد مادی و معنوی میراث‌کشاورزی از برآزش مطلوبی برخوردار بودند. با توجه به یافته‌های مدل ساختاری می‌توان نتیجه گرفت که میراث‌کشاورزی دارای اثر مثبت و معنی‌داری بر پایداری محیط‌زیستی در مناطق گردشگری روستاهای مورد مطالعه بود که این نتیجه با نتایج پژوهش‌های کاظمی (۲۰۰۶)، لوندونو (۲۰۱۰)، چی و همکاران (۲۰۱۲)، منوچهری (۲۰۱۲)، ایزدی (۲۰۱۵)، بندانی (۲۰۱۵) همخوانی داشت، ولی با نتیجه مطالعه رضوانی و صفائی (۲۰۰۵)، عظیمی و همکاران (۲۰۱۰)، محمدی یگانه و همکاران (۲۰۱۳) و زال و همکاران (۲۰۱۶) همخوانی نداشت. از بین مطالعات صورت گرفته در این زمینه کاظمی (۲۰۰۶) و ایبر و همکاران (۲۰۱۰) در مطالعه خود به وجود رابطه دو سویه بین فرهنگ و پایداری گردشگری اشاره داشته‌اند. با توجه به اینکه تقویت هر دو عامل می‌تواند تأثیرات مضاعف متقابلی داشته باشد، بنابراین پیشنهاد می‌شود در مطالعاتی که در این زمینه صورت می‌گیرد رابطه دو طرفه میراث‌کشاورزی و پایداری گردشگری همواره مورد توجه قرار گیرد. از طرف دیگر همان‌طور که نتایج برخی از مطالعات نشان داده‌اند بازدید از میراث‌های کشاورزی در مناطق کشاورزی همواره دارای اثرات مثبتی نمی‌باشد و در برخی موارد منجر به ناپایداری محیط‌زیستی در مناطق هدف شده است. عظیمی و همکاران (۲۰۱۰) در نیز بیان کرده‌اند که بازدید از اماکن میراث فرهنگی چالش‌های فرهنگی، محیط‌زیستی و اقتصادی را به ارمان آورده است. از این‌رو، در این زمینه مدیریت میراث فرهنگی و گردشگری توسط سازمان‌های ذیربط می‌تواند با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری صحیح زمینه‌های تحقق پایداری محیط‌زیستی گردشگری از طریق میراث‌کشاورزی را فراهم آورد. پیشنهاد می‌شود مطالعات آتی در زمینه تأثیر میراث‌کشاورزی بر روی ابعاد پایداری اجتماعی و اقتصادی گردشگری

- “The role of cultural heritage in achieving environmentally sustainable tourism: implications for Iran”. *Environmental Sciences*, 7(3), 117-134 [In Persian].
- Bandani, M., Mirlatifi, M. R. & Sheibani shad, A. (2015). “Investigating and analyzing role of Indigenous knowledge in sustainable rural development (case study: Ghem Abad village of Sistan)”. *National Conference on civi engineering and architecture with sustainable development approach. Islamic Azad University of Fouman and Shaft*, 6 August 2015 [In Persian].
- Box, L. (1999). “For the fun of it”. *Indigenous knowledge and Development Monitor*, 7(2), 36.
- Buiatti, S. (2011). “Food and Tourism: the role of the “Slow Food” association, Food, Agri-Culture and Tourism (book)”. editors: Katia Laura Sidali ksidali, Achim Spiller a.spiller and Birgit Schulze bschulze, Springer Vienna, PP. 92-101.
- Buzarjomheri, Kh. (2003). “The role of indigenous knowledge in sustainable rural development”. *Geography and Development*, 1(2), 5-20 [In Persian].
- Che, D., Wright, R. & Rae, R. (2012). “Food Tourism and Branding Tropical North Queensland”. *Proceedings of the 2012 Travel and Tourism Research Association (TTRA) International Meeting*. Virginia Beach: Travel and Tourism Research Association. http://www.academia.edu/2342424/Food_Tourism_and_Branding_Tropical_North_Queensland.
- Chuang, S. T. (2013). “Residents’ attitudes toward rural tourism in Taiwan: a comparative viewpoint”. *International Journal of Tourism Research*, 15, 152-170.
- Daugstad, K., Ronningen, K. & Skar, B. (2006). “Agriculture as an upholder of cultural heritage? Conceptualizations and value judgements—A Norwegian perspective in international context”. *Journal of Rural Studies*, 22, 67-81.
- Davari, A. & Reza zadeh, A. (2013). “Structural Equation Modelling with PLS Software”. Tehran: Jahad-e-Daneshgahi Press [In Persian].
- Ebrahimi, S. (2013). “Environmental and geographical effect of coastal tourism and its sustainable development”. *1st National Conference on Tourism Management, Ecotourism and Geography*. Iran, Hamedan, Jan. 23. Available at: http://www.civilica.com/Paper-CTHG01-CTHG01_030.html [In Persian].
- Ecker, S., Clarke, R., Cartwright, S., Kancans, R., Please, P. & Binks, B. (2010). “Drivers of Regional Agri-tourism and Food Tourism in Australia”. *Australian Bureau of Agricultural and Resource Economics – Bureau of RuralSciences*. Available at: https://aginc.files.wordpress.com/2009/11/agritourism_flyer_-_invitation_final_vic1.pdf
- Gao, S., Huang, S. & Huang, Y. (2009). “Rural tourism development in China”. *International Journal of Tourism Research*, 11(5), 439–450.
- Gliesmann, S. R. (2000). “Agroecosystem sustainability: Developing practical strategies (Advances in Agroecology)”. *Boca Raton: CRC Press*.
- Gössling, S., Hall, C. M., Lane, B. & Weaver, D. (2008). “The Helsingborg statement on sustainable tourism”. *Journal of Sustainable Tourism*, 16 (1), 122–124
- Hair, J., Black, C., Babin, J. & Anderson, E. (2010). “Multivariate data analysis”. *USA: Prentice Hall Publisher*.
- Hair, J., Ringle, C. & Sarstedt, M. (2013). “Partial Least Squares Structural Equation Modeling: Rigorous Applications, Better Results and Higher Acceptance”. *Long Range Planning*, 46, 1-12.
- Haley, A, Snaith, T. & Miller, G. (2005). “The social impacts of tourism: a case study of Bath, UK”. *Annals of Tourism Research*, 32(3), 647–668.
- Haralambopoulos, N. & Pizam, A. (1996). “Perceived impacts of tourism: the case of Samos”. *Annals of Tourism Research*, 23(3), 503–526.
- Harlan, J. R. (1998). “The Living Fields: Our Agricultural Heritage”. Cambridge, UK: *Cambridge University Press*.
- Izadi, H. (2015). “Food Tourism: Opportunity for Sustainable Development of Rural Areas in Iran”. *Rural Researches*, 6(1), 65-96 [In Persian].
- Kazemi, M. (2006). “Tourism Management”.

- Tehran, SAMT press [In Persian].
- Koohafkan, P. (2009). "The conservation and adaptive management of globally important agricultural heritage systems (GIAHS)". *Journal of Resource Science*, 31(1), 4-9.
- Kuvan, Y., Akan, P. (2005). "Residents' attitudes toward general and forest-related impacts of tourism: The case of Belek", Antalya". *Tourism Management*, 26(5), 691-706.
- L'atkov'a, P. & Vogt C. A. (2011). "Residents' attitudes toward existing and future tourism development in rural communities". *Journal of Travel Research*, 20(10), 1-18.
- Lichtfouse, E., Hamelin, M., Navarrete, M. & Debaeke, P. (Eds.). (2011). "*Sustainable Agriculture*". (Vol.2). New York: Springer.
- Londoño, M. P. L. (2011). "Gastronomy Tourism: An Opportunity for Local Development in Catalonia? A Stakeholder Analysis". <http://www.sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa11/e110830aFinal01083.pdf>.
- Long, L. M. (2013). Culinary Tourism. "Encyclopedia of Food and Agricultural Ethics". Springer Link. Available at: http://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-94-007-6167-4_416-1#page-1.
- Lorio, M. & Corsale, A. (2010). "Rural tourism and livelihood strategies in Romania". *Journal of Rural Studies*, 26, 152-162.
- Manouchehri, M. (2012). "Investigation role of rural handicrafts in entrepreneurship and job creation for tourism". *National conference of cultural industry and its role in sustainable development*. Islamic Azad University of Kermanshah branch, 7-8 March [In Persian].
- McAreevey, R. & McDonagh, J. (2011). "Sustainable Rural Tourism: Lessons for Rural Development". *Journal of European Society for Rural Sociology. Sociologia Ruralis*, 51(2), 175-194.
- Mensah, P. S., Owusu-Bi, A., Nyamekye, S. A. & Amisah, S. (2014). "Environmental conservation and preservation of cultural heritage: assets for tourism development in the Akyem Abuakwa traditional area of Ghana". *World Views Environment Culture Religion*, 18(1), 30-53
- Mohammadi Yeganeh, B., Charaghi, M. & Valaei, M. (2013). "The role of religious tourism in rural development with emphasis on life quality and social capital case of study: Ghepchagh County in the township of Miandoab". *Journal of Applied research in Geographical Sciences*, 13(30), 7-25 [In Persian].
- Mohsenin, Sh. & Esfidani, M. R. (2014). "Structural Equation Based on Partial Least Squares via Smart-PLS Software". Tehran: Ketab-e-Mehraban-e- Nashr Press [In Persian].
- Nahuelhual, L., Carmona, A., Laterra, P., Barrena, J. & Aguayo, M. (2014). "A mapping approach to assess intangible cultural ecosystem services: The case of agriculture heritage in Southern Chile". *Ecological Indicators*, 40, 90-101
- Nuryanti, W. (1999). *Introduction: "Sustaining heritage through cultural industries"*. In Nuryanti W (ed.). *Heritage, tourism, and local communities*, Gadjah Mada University Press: Yogyakarta, Indonesia.
- Ojomo, P. A. (2010). "An African understanding of environmental ethics, thought and practice". *A Journal of the Philosophical Association of Kenya (PAK)*, 2(2), 49-63. Available online at: <http://ajol.info/index.php/tp/index>. Last accessed Aug 29, 2011.
- Okech, R. N. (2014). "Developing Culinary Tourism: The Role of Food as a Cultural Heritage in Kenya". *Proceedings of the Second International Conference on Global Business, Economics, Finance and Social Sciences (GB14 Chennai Conference)*, Chennai, India 11-13 July 2014. http://globalbizresearch.org/chennai_conference/pdf/pdf/ID_CF412_Formatted.pdf.
- Oosterveer, P. & Sonnenfeld, D. A. (2011). "*Food, Globalization and Sustainability*". London: Routledge.
- Peters H. (1999). "Making tourism work for heritage preservation: Lijiang, A case study in UNESCO and the nature conservancy, Yunnan". *International Conference on Anthropology*. Chinese Society and Tourism, Kunming.
- Quiroz, C. (1996). "Local knowledge systems contribute to sustainable development".

- Indigenous Knowledge and Development Monitor*, 4(1), 22-26.
- Rezvani, M. R. & Safaei, J. (2005). "Second home tourism and its impact on rural areas: opportunity or threat (case of villages of Tehran Northern)". *Physical Geography Research Quarterly*, 37(54), 109-121 [In Persian].
- Roberts, L., Hall, D. (2001). "Rural Tourism and Recreation Principles to Practice". *CABI Pub: Wallingford, Oxon; New York*.
- Su, M. M. & Wall, G. (2014). "Community Participation in Tourism at a World Heritage Site: Mutianyu Great Wall, Beijing, China". *International Journal of Tourism Research*, 16, 146-156
- Swinton, S. M., Lupi, F., Robertson, G. P. & Hamilton, S. K. (2007). "Ecosystem services and agriculture: cultivating agricultural ecosystems for diverse benefits". *Ecological Economics*, 64, 245-252.
- Tang, S. F., Tsai, H. C. (2005). "Rural tourism's social impacts: an analysis of local residents' perceptions and attitudes". *Journal of Outdoor Recreation Study*, 18(1), 73-96.
- Tunbridge, J. (2007). "From heritage to tourism: a personal Odyssey". In Wall, G. (ed.). *Approaching Tourism*. University of Waterloo: Waterloo, Canada; 143-154.
- UNESCO (2016). "Tangible Cultural Heritage". Available at the: <http://www.unesco.org/new/en/cairo/culture/tangible-cultural-heritage/>
- UNESCO World Heritage Center (2003). "Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage". Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540e.pdf>.
- Urry, J. (2002). "The Tourist Gaze, second ed". London: SAGE.
- Vafadari, K. (2013a). "Exploring Tourism Potential of Agriculture Heritage Systems: a case study of the Kunisaki Peninsula, Oita Prefecture, Japan". *Issue in Social Science*, 1(1), 33-52
- Zal, M. H., Tabrizi, N. & Mehralitabar Firozjaei, M. (2016). "Religious tourism impacts on rural areas: Oji Abad village in the city of Amol". *Economy of space and Rural Development Quarterly*, 5(15), 83-102 [In Persian].
- Zamani Farahani, H. & Musa, G. (2008). "Residents' attitudes and perception towards tourism development: A case study of Masooleh, Iran". *Tourism Management*, 29(6), 1233-1236 [In Persian].
- Zargham Borujeni, H. & Nikbin, M. (2012). "Evaluating the Sustainability of Tourism Development in Kish Island". *The Quarterly Journal of Economic Research*, 12(2), 137-168 [In Persian].
- Zou, T., Huang, S. & Ding, P. (2014). "Toward A Community-driven Development Model of Rural Tourism: the Chinese Experience". *International Journal of Tourism*, 16: 261-271.